

Teknologian politiikasta

Kautta aikojen ihminen on, esineiden tekijänä ja käyttäjänä (*homo faber*), toiminut teknologisessa ympäristössä tai teknosfäärissä, ymmärrettynä teknologiaan liittyvinä enemmän tai vähemmän vakiintuneina toiminta- ja merkitys- muotoina. Tietoteknologian nousun myötä ihmisen teknosfääri on jälleen radikaalisti muuttunut. Nokian ennusteiden mukaan maailmassa on vuonna 2003 1,4 miljardia matkapuhelinta, noin 800 miljoonaa internetiin liitettyä pc-tietokonetta ja 600 miljoonaa internetiin liitettyä puhelinta. Kuten tunnettua Suomi, joka on monille ulkomaisille yrityksille high technin koelaboratorio, on kehityksen etunensä. Tämän todellisuuden luulisi myös heijastuvan suomalaiseseen politologiseen tutkimukseen ja opetukseen. Toisin kuin historioitsijat, filosofit ja sosiologit suomalaiset politologit näyttävät kuitenkin keskittyvän vanhanaikaisesti ihmisten välisiin suhteisiin sulkeistaen suhteita enenevästi välittävän teknologian, teknologiset tuotantotavat ja viestintäjärjestelmät. Syitä tähän asiantilaan on monia.

Mikäli pitäydymme politiikan eksklusiivisessa määritelmässä, jolloin politiikka liittyy valtion toimintaan, voidaan ajatella, että tekniikka on neutraali asia, eikä kuulu politiikan tutkimuksen ja opetuksen alaan. Tätä tendenssiä vahvistaa teknologian määritelmä hardwarenä, koneina ja laitteina. Mutta asiaa voi lähestyä toisestakin, kenties mielenkiintoisemmasta näkökulmasta. Seuraten sellaisia ajattelijoita kuin Jean-Jacques Rousseau, Karl Marx ja Manuel Castells politiikka voidaan ymmärtää yleisenä yhteiskuntasuhteita muokkaavana prosessina ja teknologia yhteiskunnan materiaaliin tuotantoprosesseihin liittyvänä tietona ja taitona ("tietopääoma"). Tällöin teknologia yhteiskunnallisena käytäntönä olisi läpeensä poliittista eikä lainkaan arvovapaata.

Teknologian poliittisen vallan yksi perusta on yksinkertaisesti usko ja luottamus teknologiaan, joka on historioitsijoiden kuvausten perusteella ollut perinteisesti vahva Suomessa. Teknologia on kätevää, koska se helpottaa joitakin arkitoimintoja. Se otetaan nopeasti annettuna, sisäistetään toiminnallisina taipumuksina ja ulkoistetaan vuorovaikutuksessa. Ketään ei pakoteta ostamaan kännykkää, mutta suurella osalla suomalaisista on puhelin taskussa. Suhde teknologiaan liittyy osittain sosiaaliseen erottautumiseen, osittain esinemagiaan. Internetistä, DVD:stä, MP3:sta ja muista korkean teknologian tuotteista on tullut uusia fetissituotteita, jotka ovat syrjäyttäneet vanhat korkean profiilin tuotteet, videonauhurin, tv:n ja lankapuhelimen. Nämä maagiset esineet viestittävät, että heidän, usein nuorilla, omistajillaan on rahaa ja valtaa, heillä on homma hanskassa ja heillä menee lujaa. Teknologian omaksuvat nopeammin korkeasti koulutetut ryhmät, mukaan lukien tutkijat ja opettajat, mikä saattaa estää heitä suhtautumasta kriittisesti uusimpiin teknologisiin innovaatioihin ja sovellutuksiin.

Useat tutkijat ovat todenneet, että kapitalismi on muuttumassa informationalismiksi ja että tietoyhteiskuntaa ja verkostoyhteiskuntaa rakennetaan samaan aikaan kun hyvinvointiyhteiskuntaa puretaan. Koska tässä prosessissa on paljolti kysymys kommu-

nikaatiosta ja viestintäjärjestelmistä, viestinnän tutkijat ovat omineet itselleen tietoteknologian analyysin, mikä on saattanut estää politiikan tutkijoita innostumasta asiasta. Teknitaloudellinen muutos on kuitenkin aina myös poliittinen haaste, sillä poliittisen vallan ja yhteiskunnallisen epätasa-arvon muodot muuttuvat. Sen vaikutukset ovat sekä suoria että epäsuoria. Termi tietoyhteiskunta saattaa olla liioittelua, sillä emme voi sanoa milloin ja missä se alkaa ja loppuu. Tiedämme kuitenkin, että yhteiskunnallinen työnjako kehittyy ja syntyy uusia riippuvuuden muotoja. Syntyy uusia ammattiryhmiä. Termi digitaalinen kuilu saattaa yksinkertaistaa asioita liikaa. Todellisuudessa yhteiskunta jakautuu hierarkkisesta tietoteknologiaan liittyvien kompetenssien mukaan kärkeen jo olemassa olevia yhteiskunnallisia jakoja. Tietotalouden kylkiäisenä kehittyvät tietoteknologiaklusteri, jossa tuotetaan uusi yhteiskunnallinen eliitti. Tämä on erityisen selvää Suomessa, jossa teknologiaskeptisismiä saatetaan pitää epäsisämaallisena, mikä osittain selittää, miksi teknologiakriittiseen tutkimukseen ei hevin ryhdytä. Maapallon mittakaavassa digitaalinen eriarvoisuus on räikeää. Tietoteknologia on levinnyt lähinnä länsimaihin ja muualla vain eliitin pariin. Teknologisesta tietotaidosta on tullut keskeinen tuotantoväline ja tiedosta tuotannon raaka-aine.

Teknologian kehitys on kautta historian ollut muutosvoima, jonka suunta ja voimakkuus ei ole riippunut enemmistö päätöksistä ja julkisesta keskustelusta. Pieni ryhmä toimijoita valtioiden elimissä tai yrityksissä on määritellyt sen suunnan. Tietoteknologiaa onkin sovellettu olemassa olevien valtarakenteiden tukemiseksi, ei niinkään esimerkiksi demokraattisen politiikan uusimiseksi. Teknologian yhteiskunnallinen vaikutus ei kuitenkaan ole suora ja ehdoton, koska erilaiset teknologiat välittävät yhteiskunnallista vuorovaikutusta ja luovat poliittisen vallan muotoja muokkautuen itse tässä vuorovaikutuksessa.

Erotukseksi aikaisemmista teknologisista vallankumouksista tietoteknologinen vallankumous eroaa ainakin kahdella tavalla. Ensimmäinen muutoksen takana eivät ole niinkään valtiot vaan suuret yritykset. Yritysten keskeinen rooli tietovallankumouksessa saattaa myös olla osaselitys politologisen tutkimuksen niukkuudelle. Toiseksi teknologia leviää kaikille elämän alueille ja usein muuttaa ne, kuten esimerkiksi sähkö aikanaan, radikaalilla tavalla. Ilmiön levinneisyys saattaa olla perinteiselle politologille ongelma. Tietoteknologia välittää ja muokkaa vallankäyttöä, ja poliittinen valta ja vaikuttaminen tulee entistä riippuvaisemmaksi tietoteknologiasta. Näiden teknologioiden kehitys on johtanut laajempaan teoreettisen paradigman muutokseen. Jotkut tutkijat eivät enää ajattele, että tieto olisi jotakin immateriaalista, vaan he pitävät sitä energian kaltaisena materiaalisena ilmiönä. Tieto- ja viihdeyhteiskunnassa tieto ei ole ainoastaan kaupallinen tuote, viihdettä, vaan kaikki inhimillisen toiminnan alueet, mukaan lukien politiikka, tulkitaan uudelleen tiedon ja viihteen näkökulmasta. Televisiossa poliittisten ohjelmien viihdearvo kilpailee tv-sarjojen, urheilukilpailujen ja peliohjelmien kanssa. Tiedosta tulee keskeinen poliittinen ongelma ja uusi tutkimuskohde politologeille.

Tietoteknologian esiin nousu olisi nähtävä tutkimuksellisenä ja opetuksellisenä mahdollisuutena. Teknologia valtaistaa ja luo samalla riippuvuuden muotoja, joita politiikan tutkijoiden tulisi tutkia, kuuluvathan ne määritelmällisesti politiikan tutkimuksen piiriin, kuten Langdon Winner on useissa tutkimuksissaan osoittanut. Teknologian filosofian ja sosiologian rinnalle olisikin kehitettävä poliittinen teknografia, joka tutkisi teknologian ja politiikan suhteita. Se voisi luoda arvokasta tietoa teknologisen kehityksen ja globaalien talouden mekanismeista sekä esimerkiksi rahan ja valtiovallan suhteista, valaista uusien poliittisten osallistumisen muotojen ja ns. uusien sosiaalisten liikkeiden syntyä sekä auttaa meitä ymmärtämään, miten modernilla teknologialla luodaan uusia tiedon kontrollin ja manipulaation muotoja.

Käsissä olevan Politiikka-lehden avaa Tiina Rättilän kirjoitus kuntalaisaktivismista vanhojen demokratiakäsitysten haasteena. Kaksi seuraavaa artikkelia koskevat Saksan politiikkaa. Kimmo Elo tarkastelee itäisen Saksan esimerkin avulla kriittisesti ns. transitiotutkimuksen vahvuuksia ja heikkouksia ja Pertti Hynynen analysoi ääriliikkeiden syklisyyttä Hampurissa. Kai Paajaste ja Peter Nygård esittelevät retoriikka-analyysin keskeisiä tulkintoja.

NIILO KAUPPI